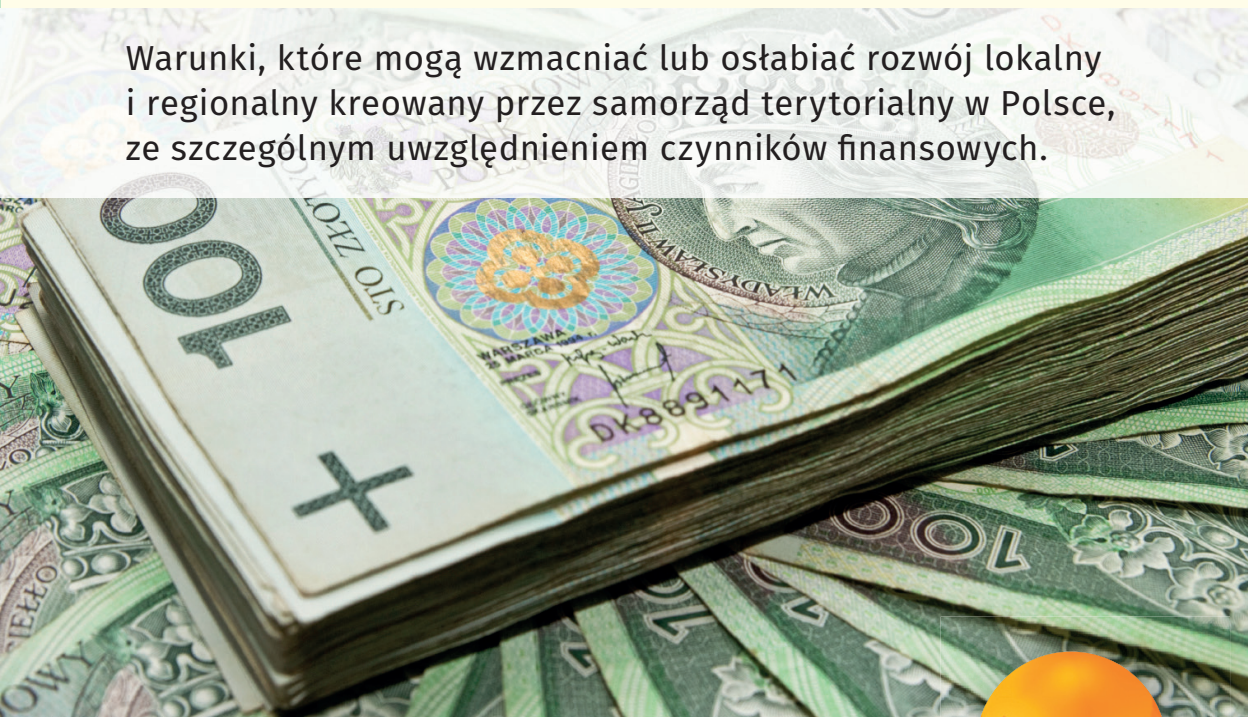

Fragment książki
materiał promocyjny

Krystyna Brzozowska
Małgorzata Gorzałczyńska-Koczkodaj
Magdalena Kogut-Jaworska
Marta Szaja

Finansowe determinanty rozwoju lokalnego i regionalnego

Warunki, które mogą wzmocniać lub osłabiać rozwój lokalny i regionalny kreowany przez samorząd terytorialny w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem czynników finansowych.

print pdf epub mobi

edu-Libri

Finansowe determinanty rozwoju lokalnego i regionalnego

Krystyna Brzozowska
Małgorzata Gorzałczyńska-Koczkodaj
Magdalena Kogut-Jaworska
Marta Szaja

Finansowe determinanty rozwoju lokalnego i regionalnego

© edu-Libri s.c. 2018

Redakcja merytoryczna: edu-Libri

Korekta: Barbara Wardein

Projekt okładki i stron tytułowych: GRAFOS

Ilustracja na okładce: Mustang_79/iStock

Recenzent: dr hab. Dagmara Hajdys, prof. UŁ

Publikacja została sfinansowana ze środków na utrzymanie potencjału badawczego przyznanych Wydziałowi Zarządzania i Ekonomiki Usług Uniwersytetu Szczecińskiego

Wydawnictwo edu-Libri
ul. Zalesie 15, 30-384 Kraków
e-mail: edu-libri@edu-libri.pl

Skład i łamanie: GRAFOS
Druk i oprawa: OSDW Azymut Sp. z o.o.
Łódź ul. Senatorska 31

ISBN druk 978-83-65648-33-4
ISBN e-book PDF 978-83-65648-34-1
ISBN e-book epub 978-83-65648-35-8
ISBN e-book mobi 978-83-65648-36-5

Wydawnictwo edu-Libri
Wydanie I | Ark. wyd. 12 | Ark. druk. 11,8 | Format 165/235

Spis treści

Wstęp	7
1. Rozwój lokalny i regionalny w ujęciu teoretycznym i pragmatycznym	9
1.1. Istota, specyfika i zakres przedmiotowy rozwoju lokalnego i regionalnego	9
1.2. Przegląd koncepcji teoretycznych rozwoju lokalnego i regionalnego	17
1.3. Pojęcie rozwoju lokalnego i regionalnego w aspekcie zadań administracji publicznej	25
1.4. Kategoryzacja (klasyfikacja) czynników i barier warunkujących rozwój społeczno-gospodarczy na poziomie lokalnym i regionalnym	30
2. Nowy model zarządzania strategicznego rozwojem w Polsce a system finansowania polityk rozwoju na obszarach lokalnych i regionalnych	34
2.1. Mechanizmy i instrumenty polityki rozwoju w Polsce	34
2.2. Ramy prawne i instytucjonalne w zarządzaniu rozwojem na poziomie lokalnym i regionalnym wynikające z polityki spójności Unii Europejskiej	41
2.3. System finansowania polityki rozwoju a planowanie wieloletnie	44
2.4. Ewaluacja we wdrażaniu polityki i programów publicznych	46
3. Finanse publiczne. Budżetowe i regulacyjne uwarunkowania finansowania rozwoju	50
3.1. Miejsce finansów lokalnych i regionalnych w systemie finansów publicznych	50
3.2. Prawne i organizacyjne aspekty zarządzania finansami w sektorze publicznym	52
3.3. Planowanie dochodów i wydatków budżetowych. Racjonalizacja gospodarowania środkami publicznymi	55
3.4. Deficyt budżetowy i dług publiczny jako elementy systemu finansowania rozwoju	63
4. Finanse samorządowe. Organizacja i zasady gospodarki finansowej samorządu terytorialnego	71
4.1. Podstawy funkcjonowania samorządowej gospodarki finansowej	71
4.2. Dobór i pozyskiwanie źródeł finansowania działalności jednostek samorządu terytorialnego	78
4.3. Efektywność wydatkowania środków publicznych	83
4.4. Problem pomiaru i limitowania zadłużenia jednostek samorządu terytorialnego	87

4.5. Zarządzanie finansami na szczeblu samorządowym a system finansowania polityki rozwoju	91
5. Bariery i ograniczenia w efektywnym prowadzeniu gospodarki finansowej samorządu terytorialnego	97
5.1. Identyfikacja ograniczeń ekonomicznych i społecznych w prowadzeniu efektywnej gospodarki finansowej jednostek samorządu terytorialnego	97
5.2. Identyfikacja ograniczeń polityczno-prawnych i przestrzennych w prowadzeniu efektywnej gospodarki finansowej jednostek samorządu terytorialnego	103
5.3. Ocena mechanizmów i propozycja zmian w podnoszeniu efektywności gospodarowania finansami w jednostkach samorządu terytorialnego	108
6. Determinanty wykorzystania funduszy Unii Europejskiej w finansowaniu rozwoju lokalnego i regionalnego	115
6.1. Istota i znaczenie polityki regionalnej Unii Europejskiej we wzmacnianiu potencjału rozwojowego w Polsce	115
6.2. Formalnoprawne uwarunkowania wykorzystania funduszy unijnych	119
6.3. Mechanizmy realizacji polityki unijnej na poziomie regionalnym	123
6.4. Bariery finansowe i pozafinansowe w pozyskiwaniu wsparcia finansowego przez jednostki samorządu terytorialnego	126
7. Determinanty zastosowania finansowych instrumentów wsparcia rozwoju gospodarczego na szczeblach lokalnym i regionalnym	131
7.1. Instrumenty polityki dochodowej i wydatkowej	131
7.2. Pomoc publiczna i jej znaczenie w pobudzaniu rozwoju gospodarczego	135
7.3. Partnerstwo publiczno-prywatne jako forma wzmocnienia działalności prorozwojowej sektora samorządowego	139
8. Determinanty wyboru źródeł finansowania rozwoju lokalnego i regionalnego na rynku kapitałowym.....	149
8.1. Struktura podmiotowa i przedmiotowa rynku kapitałowego	149
8.2. Problem luki finansowej w działalności inwestycyjnej jednostek sektora publicznego.....	156
8.3. Znaczenie instrumentów rynku kapitałowego w kształtowaniu struktury finansowania jednostek sektora publicznego	160
8.4. Perspektywy rozwoju rynku kapitałowego dla jednostek samorządu terytorialnego.....	172
Bibliografia	177

Wstęp

Stworzenie odpowiednich warunków dla rozwoju lokalnego i regionalnego jest podstawą wzmocnienia możliwości rozwoju przedsiębiorczości, rozwoju społecznego, zwiększenia poziomu edukacji i świadomości obywatelskiej na danych obszarach. Odpowiedzialność za kreowanie rozwoju regionalnego i lokalnego spoczywa na jednostkach samorządu terytorialnego, którym ustawowo nadano określone zadania w tym zakresie. Kwestią nieodłączną i niezwykle istotną związaną z wykonaniem zadań jest ich finansowanie.

Opracowanie *Finansowe determinanty rozwoju lokalnego i regionalnego* wpisuje się w nurt badań nad możliwościami dalszego rozwoju na szczeblu regionalnym i niższym lokalnym. Celem, jaki postawiły sobie Autorki opracowania, było poddanie wszechstronnej analizie warunków finansowych, które mogą sprzyjać lub osłabiać rozwój na poziomie samorządów terytorialnych w Polsce.

Monografia składa się z ośmiu rozdziałów, z których dwa pierwsze zostały poświęcone zagadnieniom teoretycznym i definicyjnym rozwoju lokalnego i regionalnego, a następnie identyfikacji czynników warunkujących ten rozwój oraz umiejscowieniu zagadnień rozwoju lokalnego i regionalnego w polityce rozwoju kraju.

Następna część, składająca się z dwóch rozdziałów, dotyczy finansowania rozwoju lokalnego i regionalnego zgodnie z zasadami gospodarki budżetowej i gospodarki finansowej jednostek samorządu terytorialnego w ramach obowiązujących regulacji i wymogów prawnych.

Na tym tle zdecydowano się w kolejnym rozdziale na szczegółową analizę tych czynników, które w praktyce powodują lub mogą powodować przeszkody w racjonalnym prowadzeniu gospodarki finansowej w podziale na ograniczenia prawne, ekonomiczne, społeczne, polityczne i przestrzenne.

Ważnym aspektem w ostatnim piętnastolecu jest wspomaganie rozwoju lokalnego i regionalnego funduszami Unii Europejskiej, zgodnie z prowadzoną polityką regionalną na szczeblu Unii. Tym problemom został poświęcony oddzielny rozdział, w którym zostały poruszone zagadnienia polityki regionalnej UE, mechanizmy realizacji unijnej polityki rozwoju na szczeblu regionalnym oraz identyfikacji

utrudnień, na które samorządy terytorialne mogą być narażone w pozyskiwaniu wsparcia finansowego i pozafinansowego z Unii.

Ostatnia część opracowania, o objętości kolejnych dwóch rozdziałów, dotyczy problemów dotyczących finansowych instrumentów wsparcia rozwoju lokalnego i regionalnego w rozbiciu na instrumenty dochodowe i wydatkowe, pomoc publiczną i finansowanie rozwoju z wykorzystaniem partnerstwa publiczno-prywatnego. Szczególną uwagę zwrócono na ocenę wykorzystania przez samorządy terytorialne możliwości finansowania rozwoju lokalnego i regionalnego instrumentami rynku kapitałowego.

Podjęta w pracy problematyka skoncentrowana jest na bardzo istotnym, jeśli nie najważniejszym, elemencie w procesie tworzenia warunków życia społeczności lokalnych, tj. zapewnieniu odpowiednich środków finansowych na realizację działań prorozwojowych. Stąd Autorki zakładają, że głównymi odbiorcami książki będą praktycy i teoretycy zajmujący się właśnie obszarem finansowania rozwoju lokalnego i regionalnego. Opracowanie dotyczące finansowych determinant rozwoju społeczno-gospodarczego w swym założeniu powinno ułatwić decydentom zarządzanie środkami samorządowymi, a także efektywne pozyskiwanie zewnętrznych środków na realizowanie przedsięwzięć inwestycyjnych.

w imieniu Autorek

Prof. dr hab. Krystyna Brzozowska

1. Rozwój lokalny i regionalny w ujęciu teoretycznym i pragmatycznym

1.1. Istota, specyfika i zakres przedmiotowy rozwoju lokalnego i regionalnego

Poprawa jakości życia mieszkańców to działalność wymagająca zastosowania różnych metod i instrumentów uwzględniających specyfikę układu terytorialnego, w tym również zarządzania finansami publicznymi. Jednocześnie urynkowienie procesów ekonomicznych, wpływ globalnych (międzynarodowych) oddziaływań na dotychczasowe reguły gospodarowania oraz zmiany systemowe prowadzące do przesunięcia ośrodków odpowiedzialnych za pobudzanie warunków dla rozwoju lokalnego i regionalnego są podstawowymi przesłankami towarzyszącymi szerokim dyskusjom na ten temat w literaturze naukowej.

W rozważaniach teoretycznych zwraca się uwagę na istotę, specyfikę i zakres przedmiotowy rozwoju lokalnego i regionalnego [Gabriel-Woźniak, 2004, s. 73–102; Jakóbiak 2000, s. 17–136; Ćwikliński, 2004, s. 195–209]. Wskazuje się ponadto na stale rozszerzający się zakres aktywności samorządu terytorialnego, wzmocnienie jego funkcji koordynujących, a także poszukiwania optymalnych rozwiązań związanych z podwyższaniem skuteczności działań i efektywności ich finansowania. W celu właściwego wskazania na finansowe determinanty rozwoju lokalnego i regionalnego niezbędne wydaje się przywołanie takich pojęć, jak: rozwój lokalny, rozwój regionalny, gospodarka lokalna, samorząd terytorialny, polityka rozwoju. Przegląd tych pojęć poprowadzi do sformułowania czynników lokalnego rozwoju gospodarczego, przedstawienia celów i potencjalnych efektów, do których dążą władze samorządowe.

Proces rozwoju lokalnego i regionalnego powinien opierać się na stosowaniu szerokiego zakresu działań o charakterze organizatorskim uwzględniających teoretyczne

i praktyczne aspekty zarządzania publicznego z założeniem realizowania rozległego obszaru usług publicznych w celu poprawy poziomu jakości życia [Potoczek, 2013, s. 978]. Najbardziej ogólnie rozumiany rozwój to proces kierunkowych zmian czegoś lub kogoś, o charakterze długotrwałym. Inna interpretacja tego pojęcia wskazuje, że jest to proces przemian, w toku którego dany obiekt przechodzi od form i stanów prostych, mniej złożonych, do form bardziej złożonych, doskonalszych pod określonymi względami. Tak rozumiany rozwój zbliżony jest do pojęcia postępu, który z kolei ściśle wiąże się z takimi określeniami, jak: postępowość, progresywność, zmiana na lepsze, ulepszanie, doskonalenie, rozwijanie się w czasie [Ziółkowski, Goleń, 2003, s. 43]. Zarówno rozwój, jak i postęp dotyczy procesów, które w bardziej lub mniej dokładny sposób można odnieść do czasu i przestrzeni [Domański, 2004, s. 8]. Rozwój tak pojmowany ma postać modernizacji lub postępu, które dokonują się w czasie względem przyjętej jednostki odniesienia (stan poprzedni), a jego motywy mogą leżeć w dążeniu do osiągnięcia ideału bądź wyrównywania różnic przestrzennych oraz, co istotne, jest rezultatem „pozytywnych zmian wzrostu ilościowego i postępu jakościowego w systemach gospodarczych, społecznych, przyrodniczych”. W triadę tych przeobrażeń wpisuje się koncepcja rozwoju zrównoważonego (trwałego) [Głuszczyk, 2011, s. 69].

Biorąc pod uwagę miejsce powstania zjawisk rozwojowych i ich charakter, a także uwarunkowania oraz czynniki kształtujące (wpływające na) te zjawiska można mówić o rozwoju w skali globalnej, regionalnej czy lokalnej [Kogut-Jaworska, 2008b]. Rozwój regionalny jest procesem wszelkich zmian zachodzących w regionie [Kosiedowski (red.), 2005, s. 20]. Rozwój lokalny jest pojęciem prawie tożsamym z rozwojem regionalnym, a różnica polega na tym, że pierwszy dotyczy wszystkich jednostek terytorialnych, podczas gdy drugi – mniejszych [Franczak, 2015, s. 8].

Rozwój regionalny jest kategorią wielowymiarową i oznacza najczęściej proces pozytywnych zmian w zakresie przekształceń ilościowych i jakościowych, wywołanych samoczynnymi mechanizmami i/bądź celowymi działaniami podmiotów publicznych [Piórkowska, 2015, s. 59]. Rozwój regionalny można postrzegać w kategoriach zmian we współistniejących oraz współzależnych, ukształtowanych lub formułujących się systemach gospodarczych, społecznych, technicznych i technologicznych oraz ekologicznych określonych przestrzeni (np. najwyżej sytuowanych jednostek w podziale administracyjnym kraju), które polegają na permanentnym zastępowaniu istniejących stanów rzeczy ich lepszymi odpowiednikami, tj. ocenianymi dodatkowo z punktu widzenia przyjętych kryteriów [Głuszczyk, 2011, s. 74]. Rozwój regionalny polega na realizacji zadań polityki regionalnej i – szerzej – polityki gospodarczej, a pośrednio także polityki ogólnej państwa. Przed polityką regionalną stoi więc trudne zadanie agregacji preferencji indywidualnych (jednostek samorządu terytorialnego) w decyzje społeczne, które mają strategiczne znaczenie w wymiarze lokalnym [Szewczyk, Kogut-Jaworska, Ziolo, 2011, s. 29].

Rozwój lokalny jest przykładem autonomicznego modelu rozwoju, tj. rozwoju opierającego się na wewnętrznym potencjale [Brol, 2001, s. 12–13]. Jest to pojęcie złożone i obejmuje nie tylko zmiany gospodarcze, polityczne i kulturowe, lecz także procesy, które występują w społeczeństwie – są to zmiany w stosunkach,

instytucjach, grupach i innych rodzajach systemów społecznych. Rozwój lokalny (podobnie jak rozwój regionalny) dokonuje się na czterech płaszczyznach: gospodarczej, społecznej, politycznej, kulturalnej [Potoczek, 2003, s. 152]. W szerokim ujęciu rozwój lokalny można rozpatrywać przez pryzmat jego głównych sfer oddziaływania, tj.:

- W sferze społecznej – rozwój mieszkańców oznacza stały wzrost ich poziomu wykształcenia, świadomości obywatelskiej oraz osobistej kultury; wyrazem rozwoju dokonującego się w tej sferze powinien być wzrastający poziom poczucia odpowiedzialności za wspólne sprawy o charakterze publicznym; obowiązki lokalnego samorządu związane z tą sferą rozwoju sprowadzają się do możliwie jak najlepszego zaspokojenia zbiorowych potrzeb mieszkańców gminy w zakresie gospodarki komunalnej, oświaty, pomocy społecznej i bezpieczeństwa publicznego.
- W sferze ekologiczno-przestrzennej – dominujące znaczenie ma poszanowanie walorów środowiska przyrodniczego oraz staranne kreowanie ładu przestrzennego na obszarach zurbanizowanych; podstawowe dyrektywy związane ze stymulowaniem rozwoju w tej sferze to m.in.: redukcja emisji zanieczyszczeń, poszanowanie i odbudowa zasobów środowiska przyrodniczego, stosowanie proekologicznych technologii [Domański, 2000, s. 17–18].
- W sferze gospodarczej – rozwój lokalny przejawia się w rozwijaniu indywidualnej i zbiorowej przedsiębiorczości przy wykorzystaniu miejscowych zasobów: surowców, siły roboczej, krajobrazu; dla rozwoju gospodarki lokalnej są w tym ujęciu niezbędne rozwinięte struktury demograficzne, społeczne, fizyczne, instytucjonalne, które rozwój ten będą kreować, uzasadniać, wspierać, realizować oraz nim sterować [Pająk, 2003, s. 65].
- Wymienione wyżej składowe stanowią punkt odniesienia dla charakterystycznych wyróżników rozwoju lokalnego i regionalnego, traktowanych jako ważniejsze cele rozwoju. Dotyczą one takich kategorii, jak: gospodarka, inwestycje, konkurencyjność, innowacyjność czy też jakość zasobów ludzkich, infrastruktura techniczna i społeczna, środowisko (por. tab. 1.1).

Tabela 1.1. Charakterystyczne wyróżniki w kontekście głównych aspektów rozwoju lokalnego i regionalnego

Aspekt ekonomiczny	Wyróżniki
Rozwój gospodarczy oraz popyt wewnętrzny, poziom zatrudnienia	<ul style="list-style-type: none"> • przyrost PKB na mieszkańca • poprawa efektywności funkcjonowania regionalnego rynku dóbr i usług • wzrost kapitału regionalnego • nowe przestrzenie i kompleksy gospodarcze • ilościowe i jakościowe zmiany na regionalnym rynku pracy • nowe atrakcyjne miejsca pracy • spadek bezrobocia • rosnący popyt wewnętrzny i prorozwojowe zmiany w jego strukturze • wzrost popytu na oferowane produkty

Aspekt ekonomiczny	Wyróżniki
Rozwój gospodarczy oraz popyt wewnętrzny, poziom zatrudnienia	<ul style="list-style-type: none"> • rozwój więzi handlowych • korzystne tendencje w dochodach lub zyskach podmiotów regionalnych (gospodarstw domowych, jednostek gospodarczych, instytucji) • sprzyjająca koniunktura gospodarcza
Wzrost nakładów oraz atrakcyjności inwestycyjnej	<ul style="list-style-type: none"> • przyrost nakładów inwestycyjnych w granicach regionu (inwestycje jednostek regionalnych i podmiotów spoza regionu) • atrakcyjne oferty lokalizacyjne • wysokiej jakości dostępne zasoby ludzkie i materialne • napływ obcego kapitału • kształtowanie przestrzeni ekonomicznej • unowocześnianie menedżmentu
Zwiększenie konkurencyjności i dywersyfikacja działalności podmiotów gospodarczych	<ul style="list-style-type: none"> • nowe rynki i kontakty biznesowe przedsiębiorców • restrukturyzacja finansowa firm i wzrost ich siły konkurencyjnej • absorpcja środków pomocowych, w tym UE • zagospodarowanie terenów przemysłowych • powstanie nowych firm w sektorach alternatywnych względem restrukturyzowanej starej bazy ekonomicznej • dogodna koniunktura na rynkach zagranicznych • aktywność w niszach rynkowych • inteligentne specjalizacje
Aspekt społeczny	Wyróżniki
Rozwój sektora użyteczności publicznej i poprawa jakości zasobów społecznych	<ul style="list-style-type: none"> • wzrost dostępności do specjalistycznych usług: <ul style="list-style-type: none"> – medycznych – edukacyjnych, kulturalnych – sportowo-rekreacyjnych • doskonalenie infrastruktury społecznej i usług z nią związanych • nowe obiekty, urządzenia i instytucje w sferze usług społecznych • nowe formy świadczenia usług komunalnych
Zmiany w strukturze społecznej	<ul style="list-style-type: none"> • systematyczne wzbogacanie kwalifikacji zawodowych • podnoszenie poziomu wykształcenia • nowe zawody i kwalifikacje dostępne na poziomie lokalnym i regionalnym • kreowanie i rozwijanie przedsiębiorczych postaw • częstotliwość zmian miejsca pracy • pozytywne przesunięcia w strukturze wieku ludności • aktywność obywatelska • zaangażowanie w sprawy publiczne
Wzrost dobrobytu i jakości życia w społecznościach lokalnych	<ul style="list-style-type: none"> • podnoszenie jakości życia mieszkańców (poziomu, warunków i stylu życia) • poprawa warunków zamieszkania, wypoczynku • poczucie wzrostu bezpieczeństwa publicznego • postępujące procesy urbanizacji, aglomeracji i metropolizacji • doskonalenie infrastruktury technicznej

Aspekt społeczny	Wyróżniki
Wizerunek regionów i gmin oraz wzbogacenie ich tożsamości	<ul style="list-style-type: none"> • procesy integracyjne w społecznościach lokalnych • kształtowanie i wzmacnianie świadomości regionalnej • kształtowanie pozytywnego wizerunku jednostki samorządu terytorialnego • nowe komponenty tożsamości lokalnej i regionalnej • usprawnianie funkcjonowania wspólnoty samorządowej • wzbudzanie i pielęgnowanie aktywnych postaw społecznych, m.in. w zakresie partycypacji obywatelskiej w regionalnych i lokalnych procesach decyzyjnych • powroty do źródeł, wartości, symbole integrujące społeczności lokalne • jakość odgrywanych ról organizacyjnych w lokalnych i regionalnych strukturach rządowych i samorządowych
Aspekt techniczny i technologiczny	Wyróżniki
Rozwój technologiczny, skala wdrażanych innowacji	<ul style="list-style-type: none"> • firmy i produkty zaawansowane technologicznie • unowocześnianie i poszerzanie struktury rzeczowej aparatu wytwórczego • poprawa jakości produkcji i usług • korzystny klimat dla wdrażania nowych technologii • nowe parki technologiczne, centra transferu technologii • rozwój jednostek badawczo-rozwojowych • sieci innowacyjne • intensyfikowanie działalności sfery badawczo-rozwojowej • dywersyfikacja profilu gospodarczego regionu, w tym zwiększanie udziału w jego gospodarce tzw. sektorów wysokiej technologii • wspomaganie i wzmacnianie procesów implementacji innowacji produkcyjnych i produktowych • lokalne i regionalne środowiska innowacyjne
Rozwój infrastruktury instytucjonalnej	<ul style="list-style-type: none"> • instytucje wspierania rozwoju • wzrost kapitału ludzkiego w lokalnej i regionalnej infrastrukturze instytucjonalnej • nowe formy organizacyjne w zarządzaniu infrastrukturą • partnerstwo publiczno-prywatne wspierające rozwój
Ekologiczne	Wyróżniki
Korzystne zmiany jakościowe w środowisku naturalnym	<ul style="list-style-type: none"> • racjonalizowanie gospodarki zasobami środowiska przyrodniczego • eliminacja zanieczyszczeń i zagrożeń środowiska • rozwój infrastruktury ochrony środowiska • krzewienie i rozwijanie świadomości ekologicznej mieszkańców regionu • przywracanie utraconych wartości przyrodniczych • rozwój systemów monitoringu ekologicznego • wdrażanie proekologicznych rozwiązań technologicznych

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [Szewczuk, Kogut-Jaworska, Ziolo, 2011, s. 33; Głuszczyk, 2011, s. 75; Kosiedowski (red.), 2005; Strzelecki (red.), 2008, s. 235].

W tym miejscu należy przywołać kwestie związane z pojęciem gospodarki lokalnej, gdyż gospodarka i rozwój lokalny stanowią wzajemnie ząbniąjące się układy

zjawisk i procesów, których nie można rozpatrywać rozłącznie [Kot, 2001, s. 141]. Gospodarka lokalna może być również traktowana jako integralny element rozwoju lokalnego. Gospodarkę lokalną można rozpatrywać jako złożony proces, w którym władze lokalne przy wykorzystaniu zasobów własnych, w tym także ludności, oraz zaangażowaniu zewnętrznych partnerów wraz z ich kapitałem stymulują rozwój społeczno-gospodarczy danej jednostki terytorialnej. Pojmowana w ten sposób gospodarka lokalna obejmować może również tworzenie na terenie gminy dobrego klimatu dla inwestowania oraz osiedlania się przedsiębiorców. Jest to w pewnym sensie tworzenie warunków wykorzystywania lub udostępniania lokalnej bazy rozwoju dla rozwoju lokalnego, a także ponadlokalnego¹.

Z pojęciem rozwoju lokalnego i regionalnego, rozumianego jako proces pozytywnych przemian o charakterze ilościowym i jakościowym, wiążą się pojęcia „samorząd terytorialny” oraz „polityka rozwoju”. Terytorialne podejście do kwestii dotyczących rozwoju społeczno-gospodarczego pozwala potraktować również samorząd w sensie terytorialnym. Tak rozumiany samorząd oznaczać będzie wspólnotę zamieszkujących osób opartą w sensie funkcjonalnym na więzi pracy, wykonywania zawodu lub innej działalności. Istotą samorządności jest możliwość decydowania o sobie [Machelski, 2015, s. 81]. Choć definicja samorządu terytorialnego nie pojawia się w żadnym przepisie ustaw o samorządzie gminnym, powiatowym i wojewódzkim, to przez pojęcie to należy rozumieć wspólnotę samorządową, którą tworzy ogół mieszkańców określonej jednostki podziału terytorialnego państwa².

Polityka rozwoju³ jest ważnym obszarem aktywności na poziomie lokalnym i regionalnym. Aktywność w tym zakresie leży po stronie poszczególnych wspólnot samorządowych, które kształtują cele oraz zakres polityki publicznej [Potoczek,

¹ Przytaczając ten sposób rozumienia gospodarki lokalnej, J.J. Parysek powołuje się na następujące publikacje: [Blakely, 1989] i [Reijnen, 1987].

² Brak jest jednolitej i całościowej definicji samorządu terytorialnego. Pojęcie i regulacje ustroju samorządu terytorialnego można wywodzić z wielu źródeł prawa, poczynwszy od Konstytucji RP przez ustawy poświęcone poszczególnym jednostkom samorządu terytorialnego. Podstawowe przepisy konstytucyjne dotyczące samorządu terytorialnego zostały zamieszczone w rozdziale I. W art. 15 ujęto zasadę decentralizacji władzy publicznej, a w art. 16 zdefiniowano wspólnotę samorządową, którą tworzy ogół mieszkańców określonej jednostki podziału terytorialnego państwa. W art. 16 zawarto także formułę o udziale samorządu terytorialnego w sprawowaniu władzy oraz o przypisaniu mu istotnej części zadań publicznych. Rozwinięciem tych regulacji są przepisy o samorządzie terytorialnym ujęte w odrębnym rozdziale Konstytucji RP. Przepisy te m.in. sankcjonują gminę jako jednostkę podstawową samorządu terytorialnego, ale jednocześnie pozostawiają ustawodawcy swobodę kształtowania innych jednostek samorządu regionalnego albo lokalnego i regionalnego. Trójstopniowy podział terytorialny państwa, na który składają się gminy, powiaty i województwa, wprowadzono ustawą o zasadniczym trójstopniowym podziale terytorialnym państwa. Zob. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.), art. 15–16, 163–172, ustawa z dnia 24 lipca 1998 r. o wprowadzeniu zasadniczego trójstopniowego podziału terytorialnego państwa (Dz.U. Nr 96, poz. 603 z późn. zm.), art. 1. Za: [Leksykon budżetowy].

³ Z pojęciem polityki rozwoju nierozzerwalnie wiąże się pojęcie polityki publicznej (*public policy*), którą z kolei należy interpretować jako decyzje i uporządkowane działania na różnych poziomach rządzenia państwem, zmierzające do osiągnięcia określonych celów sektorowych, w sytuacji gdy mechanizmy rynkowe nie mają zastosowania lub same nie mogłyby działać dostatecznie efektywnie. Za: [Machelski, 2015, s. 73].

2003, s. 981]. Zarówno koncepcje, jak i konkretne działania w tym zakresie są bardzo zróżnicowane, co jest uwarunkowane specyfiką każdej jednostki terytorialnej. Polityka rozwoju to zespół wzajemnie powiązanych działań podejmowanych i realizowanych w celu zapewnienia trwałego i zrównoważonego rozwoju kraju, spójności społeczno-gospodarczej, regionalnej i przestrzennej, podnoszenia konkurencyjności gospodarki oraz tworzenia nowych miejsc pracy w skali krajowej, regionalnej lub lokalnej⁴.

Prowadząc określoną politykę rozwoju, władze samorządowe podejmują wiele działań mających na celu zapewnienie maksymalnej aktywności gospodarczej podmiotów gospodarki lokalnej, możliwie najwyższego poziomu warunków bytowych oraz możliwości konsumpcyjnych społeczności lokalnej i regionalnej, jak również umożliwienie najwydajniejszego w danych warunkach użytkowania istniejących zasobów i dóbr. Polityka rozwoju, tworząc ramy dla konsekwentnego wdrażania wizji, planów i programów, stanowi istotny element procesów zarządzania rozwojem. Jedną z funkcji polityki rozwoju jest zapewnienie harmonijnego rozwoju lokalnego i regionalnego na całym obszarze, tj. obszarze graniczących ze sobą jednostek samorządu terytorialnego. Przez ten „harmonijny rozwój” można rozumieć proces, w którym postawiono znak równości między wagą społecznych i gospodarczych wymiarów i w którym akcentuje się ich długofalowe skutki. Ideą koncepcji harmonijnego rozwoju jest też eliminacja dysproporcji rozwojowych w życiu wspólnot lokalnych.

Wśród metod zarządzania rozwojem lokalnym i regionalnym ważne miejsce zajmuje zarządzanie finansami publicznymi. Zarządzanie finansami można zdefiniować jako kompleksowe zarządzanie zasobami finansowymi, mające na celu realizację założeń polityki finansowej jednostki samorządu terytorialnego, koordynację realizacji tej polityki, monitorowanie i weryfikowanie wykorzystania zasobów finansowych, jak również podjętych działań. Finanse i zarządzanie nimi stanowią bardzo istotny element w ogólnym zarządzaniu jednostką terytorialną, gdyż dostarczają one podstaw do [Potoczek, 2012, s. 248; Jastrzębska, 2001, s. 3]:

- planowania, monitorowania i kontroli wykorzystanych zasobów;
- wykazania odpowiedzialności za wykorzystanie zasobów;
- realizacji wymogów prawnych związanych ze sprawami finansowymi;
- zapewnienia skutecznego i efektywnego wykorzystania zasobów.

Zarządzanie rozwojem wymaga stosowania narzędzi oddziaływania na sferę społeczno-gospodarczą. Spośród popularnych podziałów można wymienić podział wyróżniający narzędzia alokacyjne, redystrybucyjne oraz rozwojowe [Wojciechowski, 2003, s. 194]. Inna klasyfikacja narzędzi dzieli je na środki nakazowo-zakazowe, materialnego kształtowania przestrzeni, stymulujące i zniechęcające, informacyjne kształtowania ładu przestrzennego. Wśród szczegółowych klasyfikacji znajdziemy

---

⁴ Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz.U. z 2017 r. poz. 1376 z późn. zm.).

tę najbardziej uniwersalną. Wyróżnia ona następujące rodzaje środków oddziaływania na rozwój lokalny stosowane przez instytucje samorządowe [Potoczek, 2012, s. 251–252]:

- Budżet jako podstawowy instrument ekonomiczno-finansowy pozwala dokonać całościowej oceny funkcjonowania jednostki samorządu terytorialnego (JST), jak również jej możliwości rozwojowych. Warunkiem powodzenia polityki finansowej jest względna niezależność od kadencyjności organów JST i realizacji długo- i średnioterminowych planów finansowych [Wojciechowski, 2003, s. 205]. W tym celu równoległe ze zwykłym budżetem konstruowany jest tzw. budżet zadaniowy, który jest lepszym instrumentem realizacji oraz kontroli wykonania zamierzonych celów. Podstawowymi jego narzędziami są podatki, opłaty lokalne oraz opłaty za usługi komunalne [Adamiak, 2001, s. 24].
- Instrumenty planistyczne – planowanie prowadzone jest na trzech poziomach. Pierwszy dotyczy wizji przyszłości, drugi – kultury zarządzania, trzeci – ładu przestrzennego. Efektem planowania są dokumenty przybierające postać strategii, planów rozwoju lokalnego i regionalnego, studium uwarunkowań lub kierunków zagospodarowania przestrzennego [Ziółkowski, Goleń, 2003, s. 38–39].
- Instrumenty informacyjno-promocyjne – główny nacisk w tego typu działalności kładzie się na wykorzystanie atutów, jakie dają mass media (własna strona internetowa, która stanowi jedną z wielu efektywnych form indywidualizacji przekazów, interaktywna baza danych, prasa lokalna, reklama w prasie ponadlokalnej i TV, uczestnictwo w targach regionalnych itp.).
- Instrumenty instytucjonalno-organizacyjne – dzięki nim możliwe jest tworzenie rozwiązań na rzecz rozwoju szeroko rozumianej przedsiębiorczości, wspierania instytucji otoczenia okołobiznesowego. Obejmują one m.in.: programy wsparcia lokalnej przedsiębiorczości, nawiązywanie współpracy o charakterze ponadlokalnym, organizację szkoleń na rzecz lokalnej społeczności.
- Instrumenty inwestycyjne – mają decydujące znaczenie dla kształtowania tempa i kierunków rozwoju infrastruktury technicznej (drogi, komunikacja, wodociągi) i społecznej.
- Instrumenty prawoadministracyjne – obejmują akty prawa miejscowego (uchwały i decyzje administracyjne), dotyczące m.in. miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, ochrony środowiska, norm sanitarnych i gospodarki gruntami [Kaczor, Tomalak, 2000].

Ponadto w odniesieniu do instrumentów polityki rozwoju regionalnego wskazuje się na ogół środków mających zapewnić zrównoważony rozwój regionów. Wśród nich na obszarze Unii Europejskiej wyróżnia się trzy ich grupy: finansowe, rozbudowę infrastruktury technicznej i społecznej oraz niematerialne sposoby wspierania rozwoju.

Działania prowadzone w ramach zarządzania rozwojem lokalnym i regionalnym niewątpliwie materializują się w postaci tych samych efektów dla środowisk gospodarczych i społeczeństwa. Z doświadczeń krajów, których gospodarki oparte są na prawach wolnego rynku, wynika, że niezmiernie duża rola w kształtowaniu

rozwoju społeczno-gospodarczego przypada władzy samorządowej. Władze samorządowe przez odpowiednie działania i stosownie dobrane instrumenty administracyjne czy finansowe mogą oddziaływać na potencjał endogeniczny, aby w konsekwencji osiągnąć znaczące efekty.

1.2. Przegląd koncepcji teoretycznych rozwoju lokalnego i regionalnego

Rozwój lokalny i regionalny jest uzależniony od wielu rozmaitych czynników i mechanizmów. Elementy te są przedmiotem dorobku koncepcji czy teorii rozwoju gospodarczego oraz przestrzennego. Teorie rozwoju zasadniczo zajmują się zróżnicowaniami oraz prawidłowościami powstawania różnic międzyregionalnych. W wielu przypadkach teorie te (koncepcje) wyjaśniają, w jaki sposób wzmacniać gospodarczo obszary, aż staną się one na tyle silne, że będą stanowić dodatkowe bodźce rozwojowe. W wielu przypadkach wsparcie rozwoju odbywa się dzięki działaniom finansowanym z publicznych środków. Realizowane są idee uruchomienia wewnętrznego potencjału tam, gdzie go nie ma, uzupełniania tam, gdzie jest go niewiele, i wzmacniania tam, gdzie jest relatywnie słaby.

Dorobek naukowy w zakresie problematyki rozwoju jest bardzo bogaty, zarówno jeśli chodzi o wielość koncepcji, jak i szczegółowość analiz [Gałązka, 2017, s. 13]. Istniejąca różnorodność teorii świadczy o złożoności procesu rozwoju oraz o zróżnicowaniu doświadczeń mu towarzyszących. Ponadto wielka różnorodność teorii sprawia, że nie istnieje jedna przyjęta ich klasyfikacja [Piętaś, 2014, s. 5–6]. Co więcej, wraz z brakiem pełnej systematyki dorobku w tej dziedzinie bardzo trudno wskazać na jedną uniwersalną teorię ekonomiczną, która całościowo tłumaczyłaby mechanizm powstawania różnic w poziomie i dynamice rozwoju na obszarach lokalnych czy regionalnych.

Liczne teorie rozwoju regionalnego są odpowiedzią na potrzebę znalezienia przyczyn i sił sprawczych procesów rozwojowych w regionach o różnym poziomie rozwoju, różnych zasobach i możliwościach rozwoju. Bogaty dorobek literaturowy w tym zakresie jest odzwierciedleniem wielorakości i złożoności uwarunkowań, które ulegają przeobrażeniom wraz ze zmianami, jakie odbywają się w gospodarstwach i społeczeństwach. W odróżnieniu od rozwoju regionalnego rozwój lokalny jest natomiast stosunkowo młodą dziedziną i nie ma swojej własnej autonomicznej, uniwersalnej teorii [Parysek, 2001, s. 58]. W szczególności brak jest zadowalającego wyjaśnienia całościowego mechanizmu rozwoju lokalnego. Można stwierdzić, że w ujęciu teoretycznym jest to jeszcze dziedzina kompleksowo nierozpoznana. Tworzona podbudowa teoretyczna dotycząca modeli i wzorców lokalnego rozwoju gospodarczego ma swe podwaliny w teoriach i koncepcjach dotyczących kształtowania się porządku przestrzennego oraz w ogólnych teoriach ekonomii. Z tego też względu, dla prawidłowej identyfikacji i lepszego wyjaśnienia przyczyn sprawczych lokalnego rozwoju gospodarczego, słuszne może wydać się przywołanie podsta-

Bibliografia

- Adamiak J. [2001], *Zarządzanie finansami lokalnymi i regionalnymi*, [w:] W. Kosiedowski (red.), *Zarządzanie rozwojem regionalnym i lokalnym*, TNOiK, Toruń.
- Adamiak J., Kołosowska B., Voss G. [2012], *Obligacje komunalne na rynku Catalyst jako źródło finansowania działalności jednostek samorządu terytorialnego*, *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio H. Oeconomia* 46/3 (XLVI), Lublin.
- Adamowicz M. [2006], *Nowe tendencje w zarządzaniu rozwojem lokalnym*, [w:] M. Adamowicz (red.), *Rola samorządu w zarządzaniu rozwojem lokalnym i regionalnym*, Wydawnictwo PWSZ w Białej Podlaskiej, Biała Podlaska.
- Adamowicz M. [2007], *Okręgi przemysłowe, sieci współpracy, klastry i terytorialne systemy produkcyjne jako koncepcja rozwojowa obszarów wiejskich*, *Folia Univ. Agric. Stetin. Oeconomica* 258 (49).
- Analiza rynku PPP za okres od 2009 r. do 31 grudnia 2016 r.* [2017], Instytut PPP, Ministerstwo Rozwoju, Warszawa, www.ppp.gov.pl
- Andrzejewska M., Baranowski M., Fiedziukiewicz K., Kowalska A., J. Matuszkiewicz, M. Rusztecka, E. Roo-Zielińska, J. Solon [2007], *O partycypacji społecznej w planowaniu przestrzennym. Zastosowania geowizualizacji w celu wzmocnienia udziału społecznego*, Centrum Informacji o Środowisku, http://pspe.gridw.pl/movies/o%20partycypacji_spoecznej.pdf (dostęp: 4.03.2018).
- Bajerowski T. (red.) [2003], *Podstawy teoretyczne gospodarki przestrzennej i zarządzania przestrzenią*, Wydawnictwo UWM, Olsztyn.
- Bajerowski T. (red.) [2008], *Zarządzanie przestrzenne. Teoretyczne i praktyczne aspekty prognozowania finansowych skutków opracowań planistycznych*, Wydawnictwo UWM, Olsztyn.
- Bariery w aplikowaniu o środki z EFS przez jednostki samorządu terytorialnego w województwie wielkopolskim. Raport końcowy* [2009], Wojewódzki Urząd Pracy w Poznaniu, http://www.efs.wup.poznan.pl/att/programy/PO_KL/publikacje/bariery.pdf (dostęp: 4.03.2018).
- Bienias S., Gapski T. [2008], *Ewaluacja*, [w:] S. Bienias, P. Strzęboszewski, E. Opałka (red.), *Zarządzanie, sprawozdawczość, kontrola, promocja i ewaluacja projektów dofinansowanych z funduszy unijnych*, Twigger, Warszawa.
- Bienias S., Strzęboszewski P., Opałka E. (red.) [2012], *Ewaluacja. Poradnik dla pracowników administracji publicznej*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa.
- Biuletyny statystyczne Catalyst za lata 2009–2015, www.gpwCatalyst.pl (dostęp: 4.03.2018).
- Blakely E.J. [1989], *Planning local economic development. Theory and practice*, Sage Library and Social Research, London.
- Bober J., Hausner J., Izdebski H., Lachiewicz W., Mazur S., Nelicki A., Nowotarski B., Puzyna W., Surówka K., Zachariasz I., Zawicki M. [2013], *Narastające dysfunkcje, zasadnicze dylematy, konieczne działania. Raport o stanie samorządności terytorialnej w Polsce*, MSAP UEK, Kraków.
- Borowik M. [2013], *Doskonalenie systemu zarządzania finansami w jednostkach administracji publicznej*, edu-Libri, Kraków–Legionowo.
- Brol R. [2001], *Ekonomia i zarządzanie miastem*, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław.

- Brzozowska K. [2003], *Kapitał prywatny w finansowaniu projektów infrastruktury gospodarczej na zasadach project finance*, Wydawnictwo Akademii Rolniczej w Szczecinie, Szczecin.
- Brzozowska K. [2006], *Partnerstwo publiczno-prywatne. Przesłanki, możliwości, bariery*, CeDeWu, Warszawa.
- Brzozowska K. [2010], *Partnerstwo publiczno-prawne w Europie. Cele, uwarunkowania, efekty*, CeDeWu, Warszawa.
- Brzozowska K., Gorzałczyńska-Koczkodaj M., Kogut-Jaworska M., Ziolo M. [2013], *Gospodarka finansowa w jednostkach samorządu terytorialnego*, CeDeWu, Warszawa.
- Bucholski R. [2012], *Zasada samodzielności finansowej a pozyskiwanie środków finansowych przez jednostki samorządu terytorialnego na rynku kapitałowym*, Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio H, nr 3.
- Budzewski M. [2017], *Ewaluacja polityk publicznych*, <http://iarp.edu.pl/obszar/ewaluacja-polityk-publicznych/> (dostęp: 4.03.2018).
- Budzewicz-Guźlecka A. [2014], *Rozwój kapitału ludzkiego w województwie zachodniopomorskim w aspekcie gospodarki opartej na wiedzy. Rola kapitału ludzkiego w rozwoju społeczno-gospodarczym regionu*, „Zeszyty Naukowe” nr 840, „Ekonomiczne Problemy Usług” nr 114, Wydawnictwo Naukowe US, Szczecin.
- Catalyst: rynek obligacji w 2014 r. [2015], Grant Thornton, Warszawa.
- Chojna-Duch E. [2006], *Polskie prawo finansowe. Finanse publiczne*, LexisNexis, Warszawa.
- Co zmienić by rozwinąć PPP w Polsce [2008], Fundacja FOR DLA Piper, Forum Rozwoju Edukacji Ekonomicznej, Warszawa.
- Cymerman R., Bajеровski T., Kryszk H. [2006], *Prognoza skutków finansowych uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego*, Educaterra, Olsztyn.
- Czaja-Hliniak I. [2007], *Oplata planistyczna jako dochód własny gminy*, „Casus”, nr 45.
- Czyżycki R. [2016], *Inwestor indywidualny na polskim rynku kapitałowym*, Wydawnictwo Naukowe US, Szczecin.
- Ćwikliński H. (red.) [2004], *Polityka gospodarcza*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
- Długosz D., Wygnański J.J. [2005], *Obywatele współdecydują. Przewodnik po partycypacji społecznej*, FIP, Warszawa.
- Domański B. [2004], *Krytyka pojęcia rozwoju a studia regionalne*, „Studia Regionalne i Lokalne”, t. 2(16).
- Domański T. [2000], *Strategiczne planowanie rozwoju gospodarczego gminy*, ARK, Warszawa.
- Dorożyński T. [2009], *Przyczyny regionalnych nierówności gospodarczych w świetle wybranych teorii*, „Studia Prawno-Ekonomiczne”, t. LXXX (80), s. 179–199.
- Dyjach K. [2013], *Teorie rozwoju regionalnego wobec zróżnicowań międzyregionalnych*, Annales Universitatis Mariae Curie Skłodowska Lublin – Polonia, t. XLVII, 1 Sectio H.
- Dylağ B. [2017], *Samorzady inwestując bez PPP narażają się na zarzuty prokuratorskie?*, <http://www.portalsamorządowy.pl/prawo-i-finanse/samorzady-inwestujac-bez-ppp-narazaja-sie-na-zarzuty-prokuratorskie,98812.html> (dostęp: 11.10.2017).
- Dylewski M. [2007], *Planowanie budżetowe w sektorze samorządowym. Uwarunkowania, procedury, modele*, Difin, Warszawa.
- Dylewski M., Filipiak B., Gorzałczyńska-Koczkodaj M. [2006], *Finanse samorządowe. Narzędzia, decyzje, procesy*, WN PWN, Warszawa.
- Easterly W. [1999], *The Ghost of Financing Gap Testing the Growth Model Used in the International Financial Institutions*, „Journal of Development Economics”, t. 60(2)
- European PPP Market [2008–2016], European PPP Expertise Center (EPEC), www.eib.org/epec (dostęp: 4.03.2018).
- Ewaluacja w PARP [2004], Wytyczne do systematycznej oceny programów realizowanych przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa.
- Famulska T. (red.) [2009], *Gospodarka finansowa jednostek samorządu terytorialnego w warunkach integracji europejskiej*, Wydawnictwo AE w Katowicach, Katowice.
- Fijał L. [2008a], *Finanse rządowe i samorządowe*, „Wspólnota”, nr 47.
- Fijał L. [2008b], *Wątpliwe wskaźniki zadłużenia*, „Wspólnota”, nr 49.

- Filipiak B. (red.) [2009], *Metodyka kompleksowej oceny gospodarki finansowej jednostki samorządu terytorialnego*, Difin, Warszawa.
- Filipiak B. (red.) [2011], *Finanse samorządowe. Nowe wyzwania bieżące i perspektywiczne*, Difin, Warszawa.
- Filipiak B., Dylewski M., Gorzalczyńska-Koczkodaj M. [2011], *Analiza finansowa budżetów jednostek samorządu terytorialnego*, Municipium, Warszawa.
- Filipiak B., Flejterski S. (red.) [2008], *Bankowo-finansowa obsługa jednostek samorządu terytorialnego*, CeDeWu, Warszawa.
- Fitch Polska [2016], *Obligacje komunalne. Podsumowanie I kwartału 2016 na rynku nieskarbowych instrumentów dłużnych w Polsce*, FitchRatings, www.fitchpolska.com.pl (dostęp: 4.03.2018).
- Franczak I. [2015], *Rozwój samorządów lokalnych w dekadzie integracji Polski z Unią Europejską*, [w:] E. Stroińska (red.), *Przedsiębiorczość i zarządzanie. Rola zarządzania projektami i procesami w budowaniu przewagi konkurencyjnej w wymiarze lokalnym i regionalnym*, t. XVI, cz. I, SAN, Łódź.
- Fundowicz S. [2000], *Dynamiczne rozumienie zadania publicznego*, [w:] *Administracja i prawo administracyjne u progu nowego tysiąclecia*, materiały konferencji Katedr Prawa i Postępowania Administracyjnego, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Gabriel-Woźniak M. [2004], *Wzrost gospodarczy. Podstawy teoretyczne*, Wydawnictwo AE w Krakowie, Kraków.
- Gałązka A. [2017], *Teoretyczne podstawy rozwoju regionalnego – wybrane teorie, czynniki i bariery rozwoju regionalnego*, „Studia BAS”, nr 1(49).
- Garloff W. [1952], *Grundlegung der Finanzwissenschaft*, [w:] *Handbuch der Finanzwissenschaft*, 2 Aufl., Bd. 1, Tübingen.
- Gawlikowska-Hueckel K. [2002], *Procesy rozwoju regionalnego w Unii Europejskiej, konwergencja czy polaryzacja*, Wydawnictwo UG, Gdańsk.
- Gawroński H. [2006], *Procedura emisji obligacji komunalnych*, „Finanse Komunalne” nr 7–8
- Global Infrastructure: How to fill A \$ 500 Billion Hole* [2014] Standard & Poors Research, 16.01.2014.
- Głuszczyk D. [2011], *Istota rozwoju regionalnego i jego determinanty*. *Ekonomia*, „Prace Naukowe UE we Wrocławiu”, nr 5(17), Wrocław.
- Gonet W. [2006], *Kredyty, pożyczki, obligacje w gospodarce finansowej samorządu terytorialnego*, Oficyna Wydawnicza SGH w Warszawie, Warszawa.
- Gontarek A. [2015], *Catalyst katalizator rynku instrumentów dłużnych, potencjał, aspiracje, możliwości*, Seminarium mbank – CASE Korporacyjny rynek papierów dłużnych w Polsce: aktualny stan, problemy, perspektywy rozwoju, 15.09.2015 Warszawa, <http://www.case-research.eu/pl/node/58829> (dostęp: 4.03.2018).
- Gorzela G. [1989], *Rozwój regionalny Polski w warunkach kryzysu i reformy*. *Rozwój regionalny*. *Rozwój lokalny*, „Samorząd Terytorialny”, nr 14.
- Górski M. [2009], *Rynkowy system finansowy*, PWE, Warszawa.
- GPW [2016], *Rocznik giełdowy GPW 2016*, https://www.gpw.pl/biblioteka-gpw-wiecej?gpwl_id=151&title=Rocznik+gie%20dowy+2017.
- GPW [2017], *Rocznik giełdowy GPW 2017*, https://www.gpw.pl/biblioteka-gpw-wiecej?gpwl_id=151&title=Rocznik+gie%20dowy+2017.
- GPW [2017], www.mf.gov.pl/ministerstwo-finansow/dzialalalnosc/rynek-finansowy (dostęp: 28.09.2017).
- Grosse T.G. [2002], *Przegląd koncepcji teoretycznych rozwoju regionalnego*, „Studia Regionalne i Lokalne”, nr 1.
- Grosse T.G. [2004], *Polityka regionalna Unii Europejskiej. Przykład Grecji, Włoch, Irlandii i Polski*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa.
- Guidebook on Promoting Good Governance in Public-Private Partnerships* [2008], United Nations Economic Commission for Europe, Geneva.
- Gumińska B., Marchewka-Bartkowiak K., Szela B. (red.) [2012], *Audyty wewnętrzne i kontrola zarządcza*, CeDeWu, Warszawa.
- Guziejewska B. [2008], *Zewnętrzne źródła finansowania samorządu terytorialnego. Teoria i praktyka*, Wydawnictwo UŁ, Łódź.

- Haber A., Szałaj M. (red.) [2009], *Ewaluacja wobec wyzwań stojących przed sektorem finansów publicznych*, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa.
- Hajdys D. [2016], *Wykorzystanie formuły partnerstwa publiczno-prywatnego w opiece zdrowotnej – doświadczenia Wielkiej Brytanii a sytuacja w Polsce*, „Ekonomiczne Problemy Usług”, nr 125, *Wyzwania Unii Europejskiej a stabilność finansów samorządowych*, Wydawnictwo Naukowe US, Szczecin.
- Hałaburda D.A. [2011], *Zadłużenie jednostek samorządu terytorialnego w świetle nowych regulacji prawnych*, „Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie. Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej”, nr 91.
- Hauser D. [2002], *Community Participation. Parenting With Youth. A Rights, Respect, Responsibility Paradigm*, „Advocates for Youth”, *Transitions*, t. 14, nr 3.
- Hausner J. [2012], *Koncepcja modelu polityki rozwoju społeczno-gospodarczego*, [w:] J. Górniak, S. Mazur (red.), *Zarządzanie strategiczne rozwojem Polski*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa.
- Hausner J. [2013], *Rozwój społeczno-gospodarczy*, [w:] J. Hausner, A. Karwińska, J. Purchla, (red.), *Kultura a rozwój*, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa.
- Hausner J. (red.) [2016], *Administracja publiczna*, WN PWN, Warszawa.
- Hausner J., Izdebski H., Lachiewicz W., Mączynki M., Mazur S., Nelicki A., Nowotarski B., Surówka K., Szymczak R., Zachariasz I., Zawicki M. [2014], *Narastające dysfunkcje, zasadnicze dylematy, konieczne działania. Raport o stanie samorządności terytorialnej w Polsce*, t. 2, Wydawnictwo UE w Krakowie, MSAR Kraków.
- Herbst I. [2009], *Koncepcja partnerstwa publiczno-prywatnego*, IX Doroczny Europejski Szczyt PPP Warszawa, materiał niepublikowany.
- Identyfikacja i ocena barier w wykorzystaniu środków strukturalnych* [2007], PSDB Sp. z o.o., na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, <https://porpw.parp.gov.pl/files/112/146/407/8826.pdf> (dostęp: 4.03.2018).
- Infrastructure Journal 2010–2014*, <https://ijglobal.com>.
- Jakóbiak W. [2000], *Zmiany systemowe a struktura gospodarki w Polsce*, WN PWN, Warszawa.
- Jamróży M. [2008], *Podatkowe instrumenty wspierania rozwoju przedsiębiorstw*, [w:] *Wybrane problemy wspierania przedsiębiorstw w Polsce*, Stubia Biura Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu, nr 16, Warszawa.
- Jankowiak I. [2015], *Obligacje przychodowe – nieodkryte źródło finansowania zadań publicznych*, „Wspólnota”, <http://www.wspolnota.org.pl>.
- Jastrzębska M. [1999], *Zarządzanie finansami gmin – aspekty teoretyczne*, Wydawnictwo UG, Gdańsk.
- Jastrzębska M. [2001], *Podstawy zarządzania finansami gminy*, „Samorząd Terytorialny”, nr 3.
- Jastrzębska M. [2005], *Polityka budżetowa jednostek samorządu terytorialnego*, Wydawnictwo UG, Gdańsk.
- Jastrzębska M. [2009], *Zarządzanie długiem jednostek samorządu terytorialnego*, Wolters Kluwer, Warszawa.
- Jastrzębska M. [2012], *Finanse jednostek samorządu terytorialnego*, Lex a Wolters Kluwer business, Warszawa.
- Jerzmańska E. [2009], *Nowa konstrukcja wskaźnika zadłużenia w projekcie ustawy o finansach publicznych. Skutki wprowadzenia indywidualnego wskaźnika zadłużenia na przykładzie jednostek samorządu terytorialnego Dolnego Śląska*, „Finanse Komunalne”, nr 1–2.
- Jędrzejewski L. [2007], *Gospodarka finansowa samorządu terytorialnego w Polsce: wybrane zagadnienia*, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz.
- Kaczor K., Tomalak M. [2000], *Potencjał inwestycyjny samorządów terytorialnych*, www.ibngr.edu.pl.
- Kaczor T., Kowalczyk A. [2015], *Efekty programu gwarancji de minimis realizowanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego*, Biuro Badań i Analiz BGK.
- Kaczurak-Kozak M., Walczak P., Culepa M. (red.) [2014], *Vademecum głównego księgowego jednostki finansów publicznych*, C.H. Beck, Warszawa.
- Kalvet T., Vanags J., Maniokas K. [2012], *Financial Engineering Instruments: The way forward for Cohesion policy Support? Recent Experience from the Baltic States*, „Baltic Journal of Economics”, nr 12.

- Kańduła S., Kijek I. [2008], *Wybrane zagadnienia finansów publicznych*, Wydawnictwo AE w Poznaniu, Poznań.
- Karlikowski M. [2013], *Zadania jednostek samorządu terytorialnego w Polsce*, „Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego”, nr 27.
- Karpińska-Mizelińska W., Smuga T. [2005], *Pomoc publiczna w Polsce na tle krajów Unii Europejskiej*, „Gospodarka Narodowa”, nr 3.
- Kogut-Jaworska M. [2008a], *Identyfikacja determinant ekonomicznych w obszarze współpracy JST z instytucjami finansowymi*, [w:] B. Filipiak, S. Flejterski (red.), *Bankowo-finansowa obsługa jednostek samorządu terytorialnego*, CeDeWu, Warszawa.
- Kogut-Jaworska M. [2008b], *Instrumenty interwencjonizmu lokalnego w stymulowaniu rozwoju gospodarczego*, CeDeWu, Warszawa.
- Kogut-Jaworska M. [2013], *Miejski wymiar polityki spójności Unii Europejskiej w nowej perspektywie finansowej 2014–2020 – implikacje dla polskich regionów*, „Zarządzanie i Finanse”, nr 2, cz. 3.
- Kogut-Jaworska M. [2016a], *Pomoc de minimis i jej szczególna rola w systemie pomocy publicznej w Polsce*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, nr 437.
- Kogut-Jaworska M. [2016b], *Pomoc publiczna i jej szczególne znaczenie w systemie wsparcia publicznego w Polsce*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, nr 451.
- Kogut-Jaworska M. [2017], *Allocation and intensity of regional aid in Poland – selected issues* (Niemcy, w druku).
- Kończakowski B., Ratajczak M. [2010], *Gospodarka finansowa samorządu terytorialnego w Polsce*, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa.
- Kordela D. [2013], *NewConnect – rynek giełdowy dla małych i średnich przedsiębiorstw*, CeDeWu, Warszawa 2013.
- Korenik D. [2009], *Uwarunkowania rozwoju obligacji przychodowych w Polsce*, [w:] *Instrumenty kreowania innowacyjności przedsiębiorstw i instytucji*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego”, nr 516, „Problemy Zarządzania, Finansów i Marketingu”, nr 13.
- Korenik D., Korenik S. [2004], *Podstawy finansów*, WN PWN, Warszawa.
- Korenik S. [2007], *Teorie rozwoju regionalnego w świetle zmian społeczno-gospodarczych*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego”, nr 471, Szczecin.
- Kornberger-Sokołowska E. [2001], *Samodzielność finansowa jednostek samorządu terytorialnego w aktualnym systemie prawnym w Polsce*, „Studia Iuridica”, t. XXXIX. <http://strony.wpia.uw.edu.pl/studiairidica/2013/06/24/studia-iuridica-tom-39/> (dostęp: 4.03.2018).
- Kornberger-Sokołowska E., Zdanukiewicz J., Cieślak R., [2010], *Jednostki samorządu terytorialnego jako beneficjenci środków europejskich*, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa.
- Korolewska M., Marchewka-Bartkowiak K. [2011], *Zadłużenie samorządów terytorialnych w Polsce*, „Studia Biura Analiz Sejmowych”, nr 4(28).
- Kosek-Wojnar M., Surówka K. [2007], *Podstawy finansów samorządu terytorialnego*, WN PWN, Warszawa.
- Kosiedowski W. (red.) [2001], *Zarządzanie rozwojem lokalnym i regionalnym*, Wydawnictwo Dom Organizatora, Toruń.
- Kosiedowski W. (red.) [2005], *Samorząd terytorialny w procesie rozwoju regionalnego i lokalnego*, TNOiK, Toruń.
- Kosikowski C. (red.) [2006], *Finanse samorządowe 400 pytań i odpowiedzi*, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa.
- Kot J. [2001], *Rozwój lokalny – jego istota, cele i czynniki*, [w:] T. Markowski, D. Stawasz (red.), *Ekonomiczne i środowiskowe aspekty zarządzania rozwojem miast i regionów*, Wydawnictwo UŁ, Łódź.
- Kotlińska J. [2014], *Finanse JST w nowych regułach zadłużeniowych*, „Roczniki Ekonomiczne”, nr 7, Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy, Bydgoszcz.
- Kowalski P. [2015], *Rozwój rynku obligacji pozarządowych w Polsce na tle porównawczym*, Seminarium mBank – CASE Korporacyjny rynek papierów dłużnych w Polsce: aktualny stan, problemy, perspektywy rozwoju, 15.06.2015 Warszawa, <http://www.case-research.eu/pl/node/58829> (dostęp: 4.03.2018).
- Kozłowski W. [2012], *Zarządzanie gminnymi inwestycjami infrastrukturalnymi*, Difin, Warszawa.

- Kożuch A. [2005], *Z teorii zarządzania finansami lokalnymi*, [w]: A. Kożuch, A. Mirończuk (red.), *Zarządzanie finansami lokalnymi*, Fundacja Współczesne Zarządzanie, Białystok.
- Kożuch A. [2008], *Zmiany w zarządzaniu finansami lokalnymi*, „Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie. Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej”, nr 65.
- Kożuch A.J. [2012], *Budżetowanie jako instrument zarządzania*, WN PWN, Warszawa.
- KPMG [2016], *10 nowych trendów w 2016 roku, Foresight Infrastruktura z perspektywy globalnej*, KPMG Edycja specjalna, Warszawa.
- Krynicka H. [2006], *Koncepcja nowego zarządzania w sektorze publicznym (New Public Management)*, Prace Instytutu Prawa i Administracji PWSZ w Sulechowie.
- Kuciński K. [1990], *Podstawy teorii regionu ekonomicznego*, PWN, Warszawa,
- Kuraś J. [2014] *Samorządy emitują obligacje, by restrukturyzować dług*, „Rzeczpospolita” 5 kwietnia.
- Kuznets S. [1976], *Wzrost gospodarczy narodów. Produkt i struktura produkcji*, PWE, Warszawa.
- Kwiatkowski J. [2003], *Partycypacja społeczna i rozwój społeczny*, Fundacja Rozwoju i Demokracji Lokalnej, Warszawa.
- Lauris N. [2013], *Wprowadzenie do partycypacji społecznej w Polsce*, [w:] M. Ćwikliński, M. Frączek (red.), *Partycypacja społeczna w Polsce. Atlas dobrych praktyk*, Wydawnictwo Fundacja Gospodarki i Administracji Publicznej, Kraków.
- Leksykon budżetowy*, Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, <http://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/BASLeksykon.xsp?id=ADCDAB77EB4E2875C1257A6100370ABA&litera=S> (dostęp: 20.01.2016).
- Lepczyński B., Pelczar M. [2013], *Znaczenie instrumentów zwrotnych w ograniczaniu luki finansowej i podnoszeniu bezpieczeństwa finansowego przedsiębiorstw z sektora MSP*, „Zarządzanie i Finanse”, t. 4, z. 4, Wydział Zarządzania i Finansów, UG, Gdańsk.
- Lewenstein B., Schindler J., Skrzyplac R. (red.) [2010], *Partycypacja społeczna i aktywizacja w rozwiązywaniu problemów społeczności lokalnych*, Wydawnictwo UW, Warszawa.
- Lisiecka K. [2012], *Audyt wewnętrzny i kontrola zarządcza w procesach doskonalenia zarządzania organizacją sektora publicznego*, Seminaryjne posiedzenie Kolegium Najwyższej Izby Kontroli 5 grudnia 2012 r.
- Litwińczuk H. (red.) [2013], *Prawo podatkowe przedsiębiorców*, Wolters Kluwer, Warszawa.
- Lubińska T. [1995], *Kierunki ekonomizacji publicznej służby zdrowia*, „Gospodarka Narodowa”, nr 12.
- Lubińska T. [2010], *Budżet a finanse publiczne*, Difin, Warszawa.
- Lubińska T. [2011], *Kierunki modernizacji zarządzania w jednostkach samorządu terytorialnego*, Difin, Warszawa.
- Lubińska T., Franek S., Będzieszak M. (red.) [2007], *Potencjał dochodowy samorządu w Polsce na tle zmian ustawy o dochodach jednostek samorządu terytorialnego*, Difin, Warszawa.
- Ładysz I. [2013], *Zadłużenie jednostek samorządu terytorialnego w Polsce*, IX Kongres Ekonomistów Polskich, pt. „Ekonomia dla przyszłości. Odkrywać naturę i przyczyny zjawisk gospodarczych”, Warszawa.
- Łukomska-Szarek J. [2011] *Finansowanie działalności rozwojowej samorządów terytorialnych*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej”, seria: Organizacja i Zarządzanie, z. 59.
- Machelski Z. [2015], *Lokalny wymiar polityki publicznej*, „Wrocławskie Studia Politologiczne”, nr 18.
- Marchewka-Bartkowiak K. [2008], *Zarządzanie długiem publicznym. Teoria i praktyka państw Unii Europejskiej*, WN PWN, Warszawa.
- Mathbor G.M. [2008], *Effective Community Participation in Coastal Development*, Monmouth University, Lyceum Books, Chicago.
- McKinsey&Co [2014] za: *Global Infrastructure: How to fill A \$ 500 Billion Hole*, Standard & Poors Research, 16 stycznia.
- McKinsey&Co [2013], *Infrastructure productivity: How to save \$1 trillion a year*, http://www.mckinsey.com/insights/engineering_construction/infrastructure_productivity.
- Mempel-Śnieżyk A. [2013], *Koncepcje rozwoju regionalnego ze szczególnym uwzględnieniem klastrów i inteligentnych specjalizacji*, „Biblioteka Regionalisty”, nr 13.
- Michalak A. [2007], *Finansowanie inwestycji w teorii i praktyce*, WN PWN, Warszawa.

- Michalski M. [2014], *Obligacje przychodowe jako alternatywne źródło finansowania budownictwa komunalnego*, „Biuletyn Stowarzyszenia Rzeczoznawców Majątkowych Województwa Wielkopolskiego”, nr 4(42), s. 48, www.rzeczoznawcy-wielkopolska.pl.
- Modzelewski P [2009a], *Administracja publiczna, część 1: Zarządzanie finansami publicznymi – narzędzia zarządzania finansami publicznymi oraz efektywne sposoby wydatkowania środków publicznych*, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Warszawa.
- Modzelewski P [2009b], *System zarządzania jakością a skuteczność i efektywność administracji samorządowej*, CeDeWu, Warszawa.
- Modzelewski P, Opolski K. [2015], *Zarządzanie jakością w usługach publicznych*, CeDeWu, Warszawa.
- Mosionek-Schweda M., Panfil P [2014] *Catalyst jako źródło finansowania działalności jednostek samorządu terytorialnego*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego”, nr 802, „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia”, nr 65.
- Munawwar A. [2010] *Municipal Infrastructure Financing: Innovative Practices from Developing Countries*, Commonwealth Secretariat.
- NBP [2013], *Rozwój systemu finansowego w 2012 r.*, Narodowy Bank Polski, Warszawa.
- NBP [2016], *Rozwój systemu finansowego w 2015 r.*, Narodowy Bank Polski, Warszawa.
- Noel M., Brzeski J. [2006] *Rynek obligacji samorządowych w Polsce – stan, podstawowe problemy i największe wyzwania, Obligacje komunalne w Polsce*, „Zeszyty BRE Bank – CASE”, nr 84, CASE, Warszawa.
- Nowak P. [2011], *Nowy paradygmat rozwoju regionalnego na przykładzie wybranych regionów Europy Zachodniej* (praca doktorska), Poznań.
- Nowicki M. [2013], *Współpraca publiczno-prywatna a poziom atrakcyjności inwestycyjnej regionów*, [w:] A. Bielawska (red.), *Mikrofirma 2013. Uwarunkowania rynkowe rozwoju mikro, małych i średnich przedsiębiorstw*, Wydawnictwo Naukowe US, Szczecin.
- Ofiarski M. [2012], *Podstawy prawne gospodarki finansowej i działalności gospodarczej JST*, [w:] C. Kosikowski, J. Salachna (red.), *Finanse samorządowe 580 pytań i odpowiedzi*, Wolters Kluwer, Warszawa.
- Ofiarski Z. [2002], *Subwencje i dotacje jednostek samorządu terytorialnego*, Difin, Warszawa.
- Olejniczak K. [2003], *Apetyt na grona? Koncepcja gron oraz koncepcje bliskoznaczne w teorii i praktyce rozwoju regionalnego*, „Studia Regionalne i Lokalne”, nr 2(12).
- Olesiński R. [2005], *Czas wielkiej modernizacji*, „Gazeta Prawna”, nr 8.
- Opolski K., Modzelewski P [2004], *Zarządzanie jakością w usługach publicznych*, CeDeWu, Warszawa.
- Owsiak S. [2013], *Finanse publiczne. Teoria i praktyka*, WN PWN, Warszawa.
- Pająk K. [2003], *Samorząd terytorialny w Polsce. Wybrane aspekty jego funkcjonowania*. Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz.
- Pangsy-Kania S. [2015], *System zarządzania rozwojem w Polsce i rola w nim dokumentów strategicznych*, „Studia z Polityki Publicznej”, nr 3(7).
- Parysek J.J. [2001], *Podstawy gospodarki lokalnej*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań.
- Pastuszka S. [2014], *Interwencjonizm czy liberalizacja w polityce regionalnej?*, „Gospodarka Narodowa”, 6 (274), rok LXXXIV/XXV.
- Patrzalek L. [2010], *Finanse samorządu terytorialnego*, Wydawnictwo UE we Wrocławiu, Wrocław.
- Pietrzak B., Polański Z., Woźniak B. (red.) [2008], *System finansowy w Polsce*, WN PWN, Warszawa.
- Piętak Ł. [2014], *Przegląd teoretycznych koncepcji rozwoju regionalnego*, Acta Universitatis Lodzianis, „Folia Oeconomica”, nr 5(306).
- Piotrowska-Marczak K. [2009], *Zarządzanie finansami publicznymi*, Difin, Warszawa.
- Piórkowska K. [2015], *Strategia behawioralna stymulatorem rozwoju regionalnego – kontekst jednostek samorządu terytorialnego*, [w:] E. Stroińska (red.), *Przedsiębiorczość i zarządzanie. Rola zarządzania projektami i procesami w budowaniu przewagi konkurencyjnej w wymiarze lokalnym i regionalnym*, Wydawnictwo SAN, t. XVI, cz. I, Łódź.
- Płoskonka J., Szlachta J., Zalewski J. [2012], *Mechanizmy i instrumenty polityki rozwoju*, [w:] J. Górniak, S. Mazur (red.), *Zarządzanie strategiczne rozwojem Polski*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa.
- Podstawka M. (red.) [2010], *Finanse. Instytucje, instrumenty, podmioty, rynki, regulacje*, WN PWN, Warszawa.

- Polák M., Popławski Ł. [2011], *Innovativeness in regional development: Selected problems*, „The Małopolska School of Economics in Tarnów Research Papers Collection”, t. 19, z. 2.
- Poniatowicz M. [2005a], *Dług publiczny w systemie finansowym jednostek samorządu terytorialnego (na przykładzie miast na prawach powiatu)*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok.
- Poniatowicz M. [2005b], *Obligacje przychodowe i sekurytyzacyjne jako innowacyjne instrumenty na polskim rynku komunalnych papierów wartościowych*, „Finanse Komunalne”, nr 3.
- Poniatowicz M., Salachna J.M., Perło D. [2010], *Efektywne zarządzanie długiem w jednostce samorządu terytorialnego*, Wolters Kluwer, Warszawa.
- Postuła I., Werner A. [2008], *Prawo pomocy publicznej*, LexisNexis, Warszawa.
- Potoczek A. [2003], *Polityka regionalna i gospodarka przestrzenna*, TNOiK, Toruń.
- Potoczek A. [2012], *Interwencjonizm samorządowy w praktyce działania władz publicznych (na przykładzie Funduszu Wsparcia w woj. kujawsko-pomorskim)*, PWSZ IPA, „Studia Lubuskie”, t. VIII, Sulechów.
- Potoczek A. [2013], *Zarządzanie logistyczne w procesie rozwoju jednostki terytorialnej – niektóre aspekty teorii i praktyki*, „Logistyka”, nr 6.
- PPP będzie zapisywane po stronie długu. Skarbnicy robią odwrot, www.portalsamorzadowy.pl (dostęp: 29.09.2017).
- A practical guide to PPP in Europe* [2008], 2nd Edition, City & Financial, London.
- Proposal for Revenue Generating Operations* [2012], Interinstitutional File 2011/0276 (COD), Council of the European Union, 20 czerwca.
- Raport Catalyst: rynek obligacji w 2016 r.* [2017], Grant Thornton, Warszawa
- Raport o pomocy publicznej udzielanej przedsiębiorcom w 2014 roku* [2015], UOKiK, <http://www.uokik.gov.pl> (dostęp: 10.01.2018).
- Raport o pomocy publicznej udzielanej przedsiębiorcom w 2016 roku* [2017], UOKiK, <http://www.uokik.gov.pl> (dostęp: 10.01.2018).
- Raport o stanie rynku obligacji – 2016* [2017], INC – Investments & Consulting, s. 5, www.incsa.pl.
- Raport rynku PPP. Ocena obecnego stanu i perspektyw finansowego zaangażowania sektora prywatnego i publicznego w rozwój partnerstwa publiczno-prywatnego w Polsce* [2013], Ministerstwo Gospodarki, Warszawa.
- Raport wprowadzający: Emisja obligacji przychodowych, jako sposób na pozyskanie finansowania inwestycji samorządowych* [2014], Hogan Lovells, Warszawa.
- Raporty o pomocy de minimis za lata 2008–2014*, UOKiK, <http://www.uokik.gov.pl> (dostęp: 10.01.2018).
- Raporty o pomocy publicznej za lata 2004–2014*, UOKiK, <http://www.uokik.gov.pl> (dostęp: 10.01.2018).
- Regulacje prawne. Rynek i inwestycje* [2017] Bossa.pl, <http://bossa.pl>, s. 4 (dostęp: 14.09.2017).
- Regulski J. [2010], *Szanse i bariery rozwoju samorządności*, raport opracowany przez prof. J. Regulskiego przy współpracy M. Wojdy, P. Modrzewskiego, Warszawa.
- Reichardt I. [2011], *Ewaluacja jako narzędzie analizy polityk publicznych*, „Zeszyty Naukowe Instytutu Spraw Publicznych Uniwersytetu Jagiellońskiego”, t. 1(13).
- Reijnen J. [1987], *The role of local authorities in fostering local initiatives* [w:] A. Sutton (red.), *Local initiatives. Alternative path for development*, Press Interuniversitaires Europeennes, Maastricht.
- Returns under spotlight* [2012], www.infrastructureinvestor.com (dostęp: 1.03.2012).
- Rudzka-Lorentz Cz., Sierak J. [2003], *Zarządzanie finansami w gminach*, [w:] Sochacka-Krysiak H. (red.), *Zarządzanie gospodarką i finansami gminy*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
- Rudzka-Lorentz C., Sierak J. [2005], *Zarządzanie finansami jednostek samorządu terytorialnego*, [w:] A. Zalewski (red.), *Nowe zarządzanie publiczne w polskim samorządzie terytorialnym*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
- Ruśkowski E., Salachna J. (red.) [2013], *Finanse publiczne. Komentarz praktyczny*, ODDK, Gdańsk.
- Rynek kapitałowy w Polsce* [2015], Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych, Warszawa.
- Rynek kapitałowy. Instrumenty finansowe* [2017], www.paih.gov.pl/prawo/rynek_kapitalowy_instrumenty_finance, s. 5 (dostęp: 25.09.2017).
- Sadowska B. [2012a], *Zakład budżetowy a spółka prawa handlowego – teoretyczne aspekty organizowania i finansowania komunalnego zasobu mieszkaniowego w gminach*, [w:] J. Buko (red.), *Gospodarka*

- finansowa jednostek samorządu terytorialnego wobec procesów rozwoju regionów*, „Zeszyty Naukowe”, nr 727, „Ekonomiczne Problemy Usług”, nr 100, Wydawnictwo Naukowe US, Szczecin.
- Sadowska B. [2012b], *Outsourcing usług komunalnych jako element nowego zarządzania publicznego jednostki samorządu terytorialnego*, [w:] J. Witek (red.), *Przedsiębiorczość szansą rozwoju regionu*, t. 1, *Polityka wsparcia i kreowania przedsiębiorczości*, „Zeszyty Naukowe”, nr 724, „Ekonomiczne Problemy Usług”, nr 97, Wydawnictwo Naukowe US, Szczecin.
- Sawicka K. [2011], *Finanse samorządu terytorialnego – podstawy wyodrębnienia, struktura*, http://www.repozytorium.uni.wroc.pl/Content/42891/18_Krystyna_Sawicka.pdf.
- Schimanek T. [2015], *Partycypacja obywatelska w społeczności lokalnej*, FISE Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych, Warszawa.
- Scott A.J. [1993], *Technopolis, High-technology Industry and Regional Development in Southern California*, University of California Press, Berkeley.
- Siłka P. [2012], *Potencjał innowacyjny wybranych miast Polski a ich rozwój gospodarczy*, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. Stanisława Leszczyńskiego, Polska Akademia Nauk, „Prace Geograficzne”, nr 236, Warszawa.
- Skucha M., Markiewicz R. [2012], *Możliwości łączenia środków prywatnych ze środkami publicznymi w finansowaniu przedsięwzięć z zakresu gospodarowania odpadami*, „Forum PPP – Magazyn Inwestycji Publicznych”, nr 1 (18).
- Słodowa-Helpa M. [2002], *Tworzenie zdolności absorpcyjnych polskich regionów do korzystania z transferów rozwojowych Unii Europejskiej*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu”, nr 15.
- Słodowa-Helpa M. [2005], *Możliwości absorpcji funduszy Unii Europejskiej przez polskie regiony*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, rok LXVII, z. 1.
- Sobel T. [2010a], *Roszczenia właściciela i użytkownika wieczystego nieruchomości w związku z wejściem w życie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego*, cz. I, „Radca Prawny”, nr 3.
- Sobel T. [2010b], *Roszczenia właściciela i użytkownika wieczystego nieruchomości w związku z wejściem w życie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego*, cz. II, „Radca Prawny”, nr 4.
- Sochacka-Krysiak H. (red.) [2003; 2006], *Zarządzanie gospodarką i finansami gminy*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
- Sochacka-Krysiak H. (red.) [2008], *Gospodarka finansowa jednostek samorządu terytorialnego w warunkach decentralizacji zarządzania sektorem publicznym*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
- SOR [2016], *Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju – projekt do konsultacji społecznych*, Projekt z dnia 29 lipca 2016 r., Ministerstwo Rozwoju, https://www.muir.gov.pl/media/23749/SOR_29072016_projekt.pdf.
- Sprawozdania budżetowe JST za lata 2005–2016*, www.mf.gov.pl/ministerstwo-finansow/dzialalnosc-finanse-publiczne/budzety-jednostek-samorzadu-terytorialnego/sprawozdania-budzetowe.
- Stabińska K. [2012] *Dlaczego jednostki samorządu terytorialnego nie korzystają z obligacji przychodowych?* http://www.skarbiec.biz/prawo/prawnik-radzi/30_11_2012.htm.
- Stackelberg K., Hahne U. [1998], *Teorie rozwoju regionalnego*, [w:] S. Golinowska (red.), *Rozwój ekonomiczny regionów. Procesy migracyjne. Polska, Czechy, Niemcy*, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Inter-Graf, Warszawa.
- Stahl M. [2007], *Cele publiczne i zadania publiczne*, [w:] J. Zimmermann (red.), *Koncepcja systemu prawa administracyjnego*, Warszawa.
- Stawasz D. [2004], *Gospodarka regionalna – teoria i praktyka*, [w:] Stawasz D. (red.), *Ekonomiczno-organizacyjne uwarunkowania rozwoju regionu – teoria i praktyka*, Wydawnictwo UŁ, Łódź.
- Stiglitz J.E. [2000] *Economics of the Public Sector*, W.W. Norton & Company, New York/London.
- Stiglitz J.E. [2004], *Ekonomia sektora publicznego*, WN PWN, Warszawa.
- Stoner J.A.F., Wankel C. [1992], *Kierowanie, PWE*, Warszawa.
- Stroper M. [1997], *The Regional Word. Territorial Development in a Global Economy*, The Guilford Press, New York.
- Strzelecki Z. (red.) [2008], *Gospodarka regionalna i lokalna*, WN PWN, Warszawa.
- Swianiewicz P. [2011], *Finanse samorządowe. Koncepcje, realizacja polityki lokalnej*, Municipium S.A., Warszawa.

- System ewaluacji w Polsce [2017], <https://www.ewaluacja.gov.pl/strony/system-ewaluacji/opis-systemu/> (dostęp: 10.01.2018).
- Szaja M. [2009], *Determinanty rozwoju motorem postępu lokalnego kształtowanego przez władze gminne – aspekty teoretyczne i pragmatyczne* [w:] *Samorząd terytorialny w zintegrowanej Europie*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego”, nr 526, „Ekonomiczne Problemy Usług”, nr 29.
- Szaja M. [2015], *Partycypacja lokalnej społeczności w kształtowaniu procesu rozwojowego w gminie*, [w:] *25 lat doświadczeń samorządu terytorialnego w Polsce – wyzwania na przyszłość. Regiony dla rozwoju europejskiej polityki sąsiedztwa*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Ekonomiczne Problemy Usług”, nr 118.
- Szaja M. [2016], *Polityka przestrzenna w procesie kreowania zrównoważonego rozwoju na poziomie lokalnym*, Wydawnictwo Naukowe US, Szczecin.
- Szara K. [2011], *Ewaluacja jako badanie osądu wartości interwencji publicznej – założenia teoretyczne*, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy”, nr 20.
- Szara K. [2012], *Bariery pozyskiwania środków unijnych i ich wykorzystywania w aspekcie cyklu życia projektu*, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy”, z. 27.
- Szczechowicz H. [2015], *Wykonywanie zadań publicznych w jednostkach samorządu terytorialnego*, <http://dx.doi.org/10.21784/ZC.2015.013> (dostęp: 10.01.2018).
- Szewczuk A., Kogut-Jaworska M., Ziolo M. [2011], *Rozwój lokalny i regionalny. Teoria i praktyka*, C.H. Beck, Warszawa.
- Szlachta J. [1992], *Interwencjonizm państwa w przebieg procesów rozwoju regionalnego w świetle doktryny neokenesowskiej i neoliberalnej*, [w:] Winiarski B. (red.), *Polityka regionalna w warunkach gospodarki rynkowej*, Ossolineum.
- Szot-Gabrys T. [2010], *Metoda luki finansowej w finansowaniu inwestycji z funduszy strukturalnych*, „Zeszyty Naukowe Akademii Podlaskiej w Siedlcach”, seria „Administracja i Zarządzanie”, nr 85.
- Szot-Gabrys T. [2011], *Projekty inwestycyjne infrastrukturalne i biznesowe. Aspekty metodologiczne i praktyczne*, Difin, Warszawa.
- Szwajder W. (red.) [2013], *Aspekty prawne planowania i zagospodarowania przestrzennego*, LEX a Wolters Kluwer business, Warszawa.
- Świderek I. [2012], *Budżet zadaniowy i strategiczna karta wyników w jednostkach samorządu terytorialnego*, ODDK, Gdańsk.
- Świetlik W. [2004], *Organizacja przedsiębiorstwa*, Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Warszawa.
- Viking A.R., Boardman A.E. [2014], *Self-interest Springs eternal: Political economy reasons why Public-Private Partnerships do not work as well as expected*, DICE Report 3.
- Walker C., Smith A.J. [1995], *Privatized Infrastructure. The Build Operate Transfer Approach*, Thomas Telford Publ., London.
- Warbiński M. [2000], *Pomoc państwa dla przedsiębiorstw w ramach UE*, Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Warszawa.
- Weber B., Alfen H.W. [2010], *Infrastructure as an Asset Class: Investment Strategies, Project Finance and PPP*, Wiley Finance, Chippenham.
- Weiss E., Borowik M. [2012], *Model systemu zarządzania finansami w jednostkach Policji*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego”, nr 689, „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia”, nr 50.
- Wierzbicki Z.R. [2014], *Determinanty zmian w zarządzaniu jednostkami samorządu terytorialnego*, „Europejski Doradca Samorządowy”, t. 1(25).
- Więcej PPP dzięki edukacji [2012], „Rzeczpospolita”, nr 6(9126), 9 stycznia.
- Wiśniewski M. [2016], *Obligacje podporządkowane, wieczyste i przychodowe w Polsce – próba oceny ekonomicznych skutków nowelizacji Ustawy o obligacjach*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, nr 1.
- Wojciechowski E. [2003], *Zarządzanie w samorządzie terytorialnym*, Difin, Warszawa.
- Wojciechowski E. [2012], *Zarządzanie w samorządzie terytorialnym*, Difin, Warszawa.
- Wojtach A. [2012], *Uwarunkowania zdolności absorpcyjnej funduszy unijnych w administracji publicznej*, „Zarządzanie i Finanse”, t. 3, z. 1.

- Woźniak B. [2012], *Pomoc publiczna w warunkach kryzysu ekonomicznego*, [w:] A. Pomorska, J. Szolno-Koguc (red.), *Ekonomiczne i prawne uwarunkowania i bariery redukcji deficytu i długu publicznego*, Wolters Kluwer, Warszawa.
- Wójcik M. [2012], *Obligacje przychodowe jako źródło finansowania inwestycji jednostek samorządu terytorialnego*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego” nr 689, „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” nr 50.
- Wójcik T. [2016], *Samorządowy dług na giełdzie szansą na tańsze finansowanie*, „Dziennik Gazeta Prawna”, 21 grudnia.
- Wyporska J. [2004], *Zadania jednostek samorządu terytorialnego*, [w:] J.P. Tarno (red.), *Samorząd terytorialny w Polsce*, LexisNexis, Warszawa.
- Wyszowska D., Wyszowski A. [2003], *Efekty polityki regionalnej w wybranych krajach Unii Europejskiej*, [w:] A. Bołtromiuk (red.), *Regiony peryferyjne w perspektywie polityki strukturalnej*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok.
- Yescombe E.R. [2008], *Partnerstwo publiczno-prywatne, zasady wdrażania i finansowania*, Wolters Kluwer, Kraków.
- Zajdel M. [2011], *Wybrane teorie rozwoju regionalnego oraz lokalnego a rynek pracy*, „Studia Prawno-Ekonomiczne”, t. LXXXIII.
- Zalewski D. [2016], *Rynek PPP w Polsce do 2015 r. – tabele zawartych umów o PPP/koncesji*, „Biuletyn Partnerstwa Publiczno-Prywatnego. Dobre Praktyki”, Polska Agencja Przedsiębiorczości, Warszawa, www.ppp.gov.pl/BazaProjektow (20.01.2017).
- Zawora J. [2010], *Samodzielność finansowa samorządów gminnych Podkarpacia*, „Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej”, „Zeszyty Naukowe SGGW”, nr 81.
- Zawora J. [2012], *Wykorzystanie funduszy Unii Europejskiej do finansowania zadań jednostek samorządu terytorialnego*, [w:] *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy. Wpływ funduszy unijnych na działalność gospodarczą*, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy”, z. 27, Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów.
- Ziarko-Siwiek U. [2009], *Jednostki samorządu terytorialnego jako emitenci papierów wartościowych*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, nr 3.
- Zioło M. [2012], *Modelowanie źródeł finansowania inwestycji komunalnych a efektywność wydatków publicznych*, CeDeWu, Warszawa.
- Ziółkowski M., Goleń M. [2003], *Zarządzanie strategiczne rozwojem lokalnym*, [w:] H. Sochacka-Krysiak (red.), *Zarządzanie gospodarką i finansami gminy*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.

Akty prawne, uchwały i rozporządzenia

- Europejskie Fundusze Strukturalne i Inwestycyjne na lata 2014–2020* [2016], Teksty urzędowe i komentarze, Komisja Europejska, Dyrekcja Generalna ds. Polityki Regionalnej i Miejskiej, Urząd Publikacji Unii Europejskiej, Luksemburg.
- Komunikat Europa 2020 – Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010–2020: regiony, miasta, obszary wiejskie [2010], dokument przyjęty przez Radę Ministrów dnia 13 lipca 2010 r., Warszawa.
- Krajowe programy operacyjne na lata 2014–2020, służące realizacji Umowy Partnerstwa w zakresie polityki spójności.
- Rozporządzenie Ministra Rozwoju i Finansów z dnia 13 września 2017 r. w sprawie rachunkowości oraz planów kont dla budżetu państwa, budżetów jednostek samorządu terytorialnego, jednostek budżetowych, samorządowych zakładów budżetowych, państwowych funduszy celowych oraz państwowych jednostek budżetowych mających siedzibę poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. poz. 1911).
- Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 28 grudnia 2011 r. w sprawie szczegółowego sposobu klasyfikacji tytułów dłużnych zaliczanych do państwowego długu publicznego (Dz.U. Nr 298, poz. 1767 z późn. zm.).

- Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 26 sierpnia 2003 r. w sprawie wymaganego zakresu projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (Dz.U. Nr 164, poz. 1587).
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1301/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i przepisów szczególnych dotyczących celu „Inwestycje na rzecz wzrostu i zatrudnienia” oraz w sprawie uchylenia rozporządzenia (WE) nr 1080/2006 (Dz.Urz. UE L 347 z 20.12.2013, s. 289).
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 (Dz.Urz. UE L 347 z 20.12.2013, s. 320, z późn. zm).
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1304/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego i uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1081/2006 (Dz.Urz. UE L 347 z 20.12.2013, s. 470).
- Strategia Rozwoju Kraju 2020: aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo, przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 25 września 2012 r.
- Strategia Rozwoju Polski Zachodniej do roku 2020, przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 30 kwietnia 2014 r.
- Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego przyjęta przez Sejmik Województwa w dniu 22 czerwca 2010 r.
- Uchwała nr 223 Rady Ministrów z dnia 4 listopada 2014 r. zatwierdzająca wynegocjowany Kontrakt Terytorialny dla Województwa Zachodniopomorskiego.
- Uchwała Zarządu Województwa nr 1902/14 z dnia 6 listopada 2014 r. zatwierdzająca wynegocjowany Kontrakt Terytorialny.
- Umowa Partnerstwa, zatwierdzona przez Komisję Europejską w dniu 23 maja 2014 r.
- Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2017 r. poz. 1875 z późn. zm.).
- Ustawa z 7 października 1992 r. o regionalnych izbach obrachunkowych (Dz.U. z 2016 r. poz. 561 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz.U. z 2018 r. poz. 395).
- Ustawa z dnia 27 października 1994 r. o autostradach płatnych oraz o Krajowym Funduszu Drogowym (Dz.U. z 2017 r. poz. 1057 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 29 czerwca 1995 r. o obligacjach (Dz.U. z 1995 r. Nr 83, poz. 420), uchylona.
- Ustawa z 20 grudnia 1996 r. o gospodarce komunalnej (Dz.U. z 2017 r. poz. 827 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (Dz.U. z 2017 r. poz. 201 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej (Dz.U. z 2017 r. poz. 888 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz.U. z 2017 r. poz. 1868 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz.U. z 2017 r. poz. 2096 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 24 lipca 1998 r. o wprowadzeniu zasadniczego trójstopniowego podziału terytorialnego państwa (Dz.U. Nr 96, poz. 603 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2017 r. poz. 1577).
- Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe (Dz.U. z 2017 r. poz. 2344 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o Banku Gospodarstwa Krajowego (Dz.U. z 2017 r. poz. 1834 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (Dz.U. z 2017 r. poz. 1453 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. z 2018 r. poz. 450).
- Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz.U. z 2017 r. poz. 1065 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 27 maja 2004 r. o funduszach inwestycyjnych i zarządzaniu alternatywnymi funduszami inwestycyjnymi (Dz.U. z 2018 r. poz. 56).

- Ustawa z dnia 17 grudnia 2004 r. o odpowiedzialności za naruszenie dyscypliny finansów publicznych (Dz.U. z 2017 r. poz. 1311 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 4 marca 2005 r. o Krajowym Funduszu Kapitałowym (Dz.U. z 2016 r. poz. 901 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi (Dz.U. z 2017 r. poz. 1768 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. ofercie publicznej i warunkach wprowadzania instrumentów finansowych do zorganizowanego systemu obrotu oraz spółkach publicznych (Dz.U. z 2016 r. poz. 1639 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o nadzorze nad rynkiem kapitałowym (Dz.U. z 2017 r. poz. 1480 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz.U. z 2017 r. poz. 1376 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 19 grudnia 2008 r. o partnerstwie publiczno-prywatnym (Dz.U. z 2017 r. poz. 1834 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz.U. z 2017 r. poz. 2077 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 11 lipca 2014 r. o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014–2020 (Dz.U. z 2018 r. poz. 141).
- Ustawa z 15 stycznia 2015 r. o obligacjach (Dz.U. z 2018 r. poz. 483).
- Ustawa z dnia 21 października 2016 r. o koncesji na roboty budowlane lub usługi (Dz.U. poz. 1920 z późn. zm.).
- Wytoczne w zakresie ewaluacji polityki spójności na lata 2014–2020 [2015], MiiR/H/2014-2020/27(1)09/2015, Ministerstwo Rozwoju i Infrastruktury, Warszawa, 22 września.
- Założenia systemu zarządzania rozwojem Polski* [2009], dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 27 kwietnia 2009 r., Ministerstwo Rozwoju Regionalnego we współpracy z Kancelarią Prezesa Rady Ministrów i Zespołem Doradców Strategicznych Prezesa Rady Ministrów, Warszawa.
- Zrozumieć politykę Unii Europejskiej – Polityka regionalna* [2014], Komisja Europejska, Dyrekcja Generalna ds. Komunikacji Społecznej, Dział Informacji dla Obywateli, Urząd Publikacji Unii Europejskiej, Luksemburg.

Strony internetowe

- http://www.decdujmyrazem.pl/partycypacja/co_to_jest_partycypacja__.html
- <http://iarp.edu.pl/obszar/ewaluacja-polityk-publicznych/>
- <http://ec.europa.eu>
- <https://www.mr.gov.pl>
- http://kongres.ptel.home.pl/kongres/upload/files/konferencja%20-%20sesja%20plenarna_www.pdf
- http://www.mf.gov.pl/documents/764034/1091512/audyt_efektywnosciowy_metodyka.pdf
- <http://www.gpwCatalyst.pl>

Opracowanie wpisuje się w nurt badań nad możliwościami dalszego rozwoju na szczeblu regionalnym i niższym lokalnym. Celem, jaki postawiły sobie Autorki opracowania, było dokonanie wszechstronnej analizy warunków finansowych, które mogą sprzyjać lub osłabiać rozwój na poziomie samorządów terytorialnych w Polsce. Podjęta problematyka jest skoncentrowana na bardzo istotnym, jeśli nie najważniejszym, elemencie w procesie tworzenia warunków życia społeczności lokalnych, tj. zapewnieniu odpowiednich środków finansowych na realizację działań prorozwojowych. Książka powinna ułatwić decydencom zarządzanie środkami samorządowymi, a także efektywne pozyskiwanie zewnętrznych środków na realizowanie przedsięwzięć inwestycyjnych.

„Autorki ze znaną sobie dokładnością, rzetelnością i dociekliwością zaprezentowały kompleksowe spojrzenie na finansowe determinanty rozwoju lokalnego i regionalnego. Publikacja stanowi dopełnienie dotychczasowych pozycji poświęconych problematyce funkcjonowania samorządu terytorialnego w Polsce. Adresowana jest do przedstawicieli władz lokalnych, pracowników administracji samorządowej, studentów kierunków ekonomicznych”.

Z recenzji dr hab. Dagmary Hajdys, prof. nadzw. UŁ

Prof. dr hab. nauk ekonomicznych Krystyna Brzozowska kieruje Katedrą Finansów Publicznych na Wydziale Zarządzania i Ekonomiki Usług Uniwersytetu Szczecińskiego.

Dr Małgorzata Gorzałczyńska-Koczkodaj, dr Magdalena Kogut-Jaworska i dr Marta Szaja są pracownikami naukowo-dydaktycznymi tej Katedry.

Wydawnictwo edu-Libri jest oficyną wydawniczą publikacji naukowych i edukacyjnych.

Współpracujemy z profesjonalnymi redaktorami merytorycznymi i technicznymi z dużym doświadczeniem w przygotowywaniu publikacji specjalistycznych. Stawiamy na jakość łącznie z nowoczesnością, a najważniejsze dla nas są przyjemność współtworzenia i satysfakcja z dobrze wykonanego zadania.

Nasze publikacje (drukowane i elektroniczne) są dostępne w księgarniach stacjonarnych i internetowych oraz w czytelniach on-line ibuk.pl, osbi.pl i nasbi.pl - szczegóły na stronie wydawnictwa.

